

ASSOCIACIÓ DE PAGESOS I RAMADERS DEL PRINCIPAT D'ANDORRA

Memòria d'activitats 2022

ÍNDEX

Í n d e x

5	Salutació del president
6	Composició de la Junta Directiva
7	Organigrama
8	Presència en altres comissions
10	Tabac
20	Soc a l'herba
22	Ramaderia
34	Apicultura
39	Economia
44	Un record...

*Salutació
del president*

Em complau que ens puguem retrobar a través d'aquestes pàgines. En la meua última salutació, a la Memòria d'Activitats de l'any 2019, encara érem desconeguts de la gran prova que ens tenia preparada el futur: la irrupció a les nostres vides de la pandèmia provocada per la covid-19.

Es va trasbalsar tot. El món es va aturar, i vam poder veure escenes mai imaginables a la majoria de ciutats del món. Es van imposar mesures sanitàries extremes, vam estar confinats a casa, va imperar el teletreball, les fronteres es van tancar i l'activitat humana es va reduir al mínim, excepte pel que fa als serveis anomenats essencials, entre els quals, per descomptat, els sanitaris, que van afrontar el gran repte amb una capacitat extraordinària. I en aquesta situació de vulnerabilitat, ens vam adonar de la seguretat que dona saber que el que necessitem ho tenim a prop, de la importància que els productes bàsics per a la vida els puguem tenir a casa nostra. I tots vam guanyar una mica més de consciència respecte a la fragilitat del nostre sistema i, fins i tot, dels nostres valors.

Entre els sectors que no es van confinar hi va haver el nostre. L'agricultura no es va aturar, ni tampoc es va deixar de donar de menjar als animals que després ens alimentarien a nosaltres. Es va entendre i protegir la seva funció essencial, i se li va reconèixer el paper bàsic que sempre ha tingut, malgrat que ho arribem a oblidar dins la voràgine de la modernitat. I en aquestes difícils condicions de treball, tots vam continuar per poder oferir a la societat allò que sempre es pressuposa que hi serà.

L'activitat de l'Associació de Pagesos i Ramaders d'Andorra va continuar, malgrat que sí que es va veure reduïda en haver de fer front als reptes que imposaven les mesures sanitàries globals. Aquestes mesures van tenir una incidència especialment important en el moment de planificar la recollida del tabac, que es va haver de reconduir cap a la destrucció de la collita 2019, que havia estat excepcional, i les següents per la impossibilitat d'exportació. Igualment vam patir la nostra particular pandèmia, amb la irrupció d'una malaltia associada al planter que va portar molts maldecaps i de la qual segurament les nostres terres no s'han desfet totalment. Durant aquest temps, també l'economia se'n va veure ressentida i van ser necessàries negociacions amb l'Associació de Fabricants de Productes del Tabac pel que fa a les formes de pagament de les collites i la reducció de la plantació. En definitiva, en el decurs d'aquests darrers anys s'ha hagut de fer prevaldre la solidaritat i l'empatia en els diferents àmbits d'actuació; tot per poder continuar plegats cap endavant.

Tampoc s'ha aturat la vida, i en aquest espai de temps hem hagut d'acomiar persones estimades i especialment actives tant dintre del sector com dintre de la nostra entitat. Els hem volgut fer un petit homenatge a les pàgines d'aquesta memòria. Sempre seran en el nostre record.

Aquesta pandèmia global de la qual, per descomptat, hi ha hagut altres exemples al llarg de la història, ens ha colpejat amb un bany de realitat. La globalització i el canvi climàtic, que preveu el desgel de la capa de sòl permanentment congelat de regions molt fredes, amb la seva càrrega de virus i bacteris desconeguts per la ciència –i, per descomptat, pel nostre cos– auguren possibles nous episodis. Tant de bo no es materialitzin. En tot cas, que aquesta lliçó ens serveixi per saber què és el que realment importa.

Posem a la vostra disposició aquesta nova revista, tot agraint el patrocini d'Andbank en la seva publicació, i us desitgem una molt bona lectura.

Xavier Coma Gasia

President de l'Associació de
Pagesos i Ramaders d'Andorra

COMPOSICIÓ DE LA JUNTA DIRECTIVA

La Junta Directiva, o Junta de Representants Parroquials, és l'òrgan col·legiat de govern i de gestió de l'Associació, que la representa en públic i en les seves relacions amb tercers, inclosos els poders públics. Està constituïda per tres membres de cadascuna de les set parròquies andorranes, i s'escull cada quatre anys amb possibilitat de reelecció dels seus vocals. La situació sanitària viscuda el 2020 va obligar a ajornar-ne l'elecció fins a l'any 2021. Actualment, i fins al 2025, està conformada pels membres següents:

CANILLO

Josep CASAL MANDICÓ
Miquel FONT PUIGCERNAL
Miquel NAUDÍ CASAL

Cal Mas del Cortal
Cal Pirot
Cal Batista

ENCAMP

Jordi PUY SEGURA
Roc TORRES BARÓ
Roger TORRES ORPINELL

Cal Ginota
Cal Guillem
Cal Tresà

ORDINO

Guillem CAVA ADELLACH
Àlex GASPÀ BRINGUERET
Jordi RIBA CASAL

Cal Fijat
Cal Saboyano
Cal Nicolau

LA MASSANA

Antoni ANDORRÀ MONTANÉ
Joan BONET ESCANCIANO
Xavier COMA GASIA

Ca l'Aymà
Cal Trenella
Cal Fonta

ANDORRA LA VELLA

Esteve DE PABLO ISERN
Jesús MAESTRE PAL
Esteve TOR ARMENGOL

Cal Closca
Cal Molines
Ca l'Estevet - Ca l'Auvinyà

SANT JULIÀ DE LÒRIA

Meritxell BARÓ CARDET
Joan Albert FARRÉ SANTURÉ
Carles VERDAGUER PUJANTELL

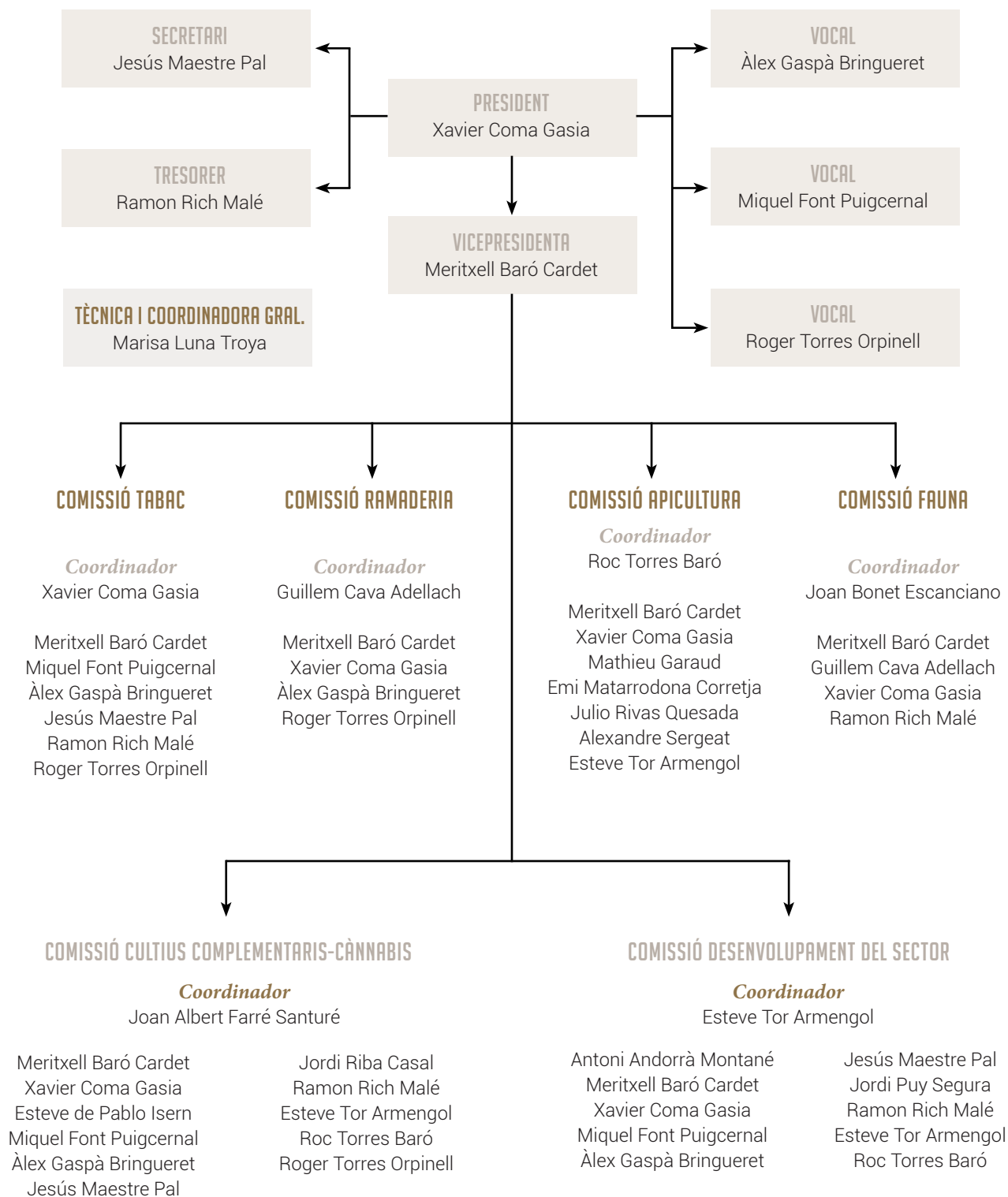
Cortal de Llumeneres
Borda Sabaté
Cal Bringué

ESCALDES- ENGORDANY

Jean-Claude CAMINAL GASET
Ramon RICH MALÉ
Andreu RICH MARTELL

Cal Jaco
Cal Jaumetó
Cal Jaumetó

ORGANIGRAMA

PRESÈNCIA EN ALTRES COMISSIONS

Arnes a Segudet (Ordino).

L'Associació de Pagesos i Ramaders d'Andorra participa en altres comissions tècniques, com ara les creades d'acord amb l'article 3 de la Llei dels vedats de caça, del 13 d'abril de 2000, amb la funció d'aprovar el pla de gestió del vedat de caça i fer-ne el seguiment. Aquestes comissions són les següents:

- Comissió Tècnica del vedat de caça de Ransol
- Comissió Tècnica del vedat de caça de Sorteny
- Comissió Tècnica del vedat de caça de Xixerella
- Comissió Tècnica del vedat de caça d'Enclar

Els membres de la Junta Directiva que hi assisteixen –substituïts sovint pel president de l'APRA– són, segons les parròquies afectades, els Srs. Joan Bonet Escanciano, Guillem Cava Adellach, Esteve de Pablo Isern, Miquel Font Puigcernal, Roger Torres Orpinell, Ramon Rich Malé i Carles Verdaguer Pujantell. La comissió tècnica de cada vedat de caça es compon, a més, de representants del ministeri responsable de la caça, d'un representant designat pel comú de cada parròquia on se situa el vedat de caça (llevat que el vedat estigui situat en una sola parròquia, cas en què hi haurà dos representants) i de representants de la Federació Andorrana de Caça.

L'APRA aporta també les seves consideracions a la Comissió de Seguiment de la Caça, que té per finalitat elaborar i fer el seguiment de l'aplicació dels plans de caça vigents i analitzar-ne els futurs, i fer el

FOTO: JULIO RIVAS

seguiment dels recomptes d'espècies. Ho fa a través del Sr. Joan Bonet Escanciano o, si no pot assistir-hi, del Sr. Josep Casal Mandicó. Aquesta comissió està formada per membres del ministeri responsable de la caça, de la Federació de Caça i de les associacions protectores d'animals i de defensa de la natura.

D'altra banda, l'Associació també està representada pel seu president, el Sr. Xavier Coma Gasia, a la Comissió Tècnica d'Agricultura i Ramaderia, que té per objecte analitzar els plans de millora i els estudis de recerca que es puguin presentar dins l'ajut al foment dels plans de millora i al foment de la recerca i el desenvolupament agrari.

El 28 de febrer de 2019 va entrar en vigor la Llei de conservació del medi natural, de la biodiversitat i del paisatge, que va promoure la creació d'una Comissió de Coordinació i Desenvolupament de l'Estratègia Nacional de la Biodiversitat d'Andorra (CENBA). Aquesta comissió està constituïda per divuit membres, entre els quals hi ha el president de l'Associació o, en cas que no hi pugui assistir, la vicepresidenta.

Finalment, i a conseqüència de la creació de la Comissió Nacional de Ramaderia i Agricultura com a òrgan consultiu i de coordinació de les actuacions en matèria ramadera i agrícola, tal com disposa la Llei 31/2022 per al desenvolupament i la diversificació dels sectors ramader i agrícola, tres persones representen l'APRA: el seu president, el Sr. Xavier Coma Gasia, o, si no hi pot assistir, la vicepresidenta, Sra. Meritxell Baró Cardet; el coordinador de la Comissió de Ramaderia, Sr. Guillem Cava Adellach, i la tècnica de l'entitat, la Sra. Marisa Luna Troya.

FOTO: JORDI PUY

Camp de Dalt a les Pardines.

TABAC

Tabac

Les circumstàncies a què ha hagut de fer front el sector agrícola i ramader durant els anys regits per la pandèmia han estat especialment complexes en el cas de les collites de tabac. A les dificultats derivades de les limitacions sanitàries imposades per la irrupció de la covid-19, que van afectar les persones i les transaccions comercials, amb la impossibilitat d'exportar la collita 2019, se n'hi van afegir d'altres de relacionades amb la sanitat vegetal, que van assolir en una gran proporció la collita 2020. Aquest problema va motivar que s'haguessin de fer diverses anàlisis per intentar esbrinar-ne la causa.

Aquest context sanitari, complicat tant per a les persones com per a les plantes, va conduir a reajustaments econòmics, com els que es van haver de fer sobre la forma de pagament de les collites a demanda de l'Associació de Fabricants de Productes del Tabac d'Andorra, i a la reducció de les quotes a demanda de l'Associació de Pagesos i Ramaders d'Andorra. La finalitat no va ser altra que preservar la continuïtat del sector tabaquer defensant els interessos d'ambdues parts.

Un període regit per la incertesa econòmica

L'última *Memòria d'Activitats* posava en relleu l'èxit absolut amb la signatura –a principis del 2019– del que llavors era el nou contracte entre l'Associació de Pagesos i Ramaders d'Andorra i l'Associació de Fabricants de Productes del Tabac d'Andorra (AFPTA). Mitjançant aquest document es recuperava el valor fix de la collita –i, per tant, la filosofia que havia imperat en els contractes entre colliters i fabricants fins a l'any 1999–, de manera que el seu valor mínim no quedava supeditat al règim d'importacions de l'any corresponent. Això implicava que la feina dels productors de tabac tornava a ser valorada per ella mateixa i no quedava afectada per la volatilitat del mercat. També s'aportava una certa estabilitat al sector amb l'adopció del compromís entre les parts de garantir la compra de les collites de tabac corresponents als anys 2020, 2021 i 2022, en no permetre's l'aplicació de la clàusula que brinda la possibilitat de resolució del contracte, en principi, indefinit. D'altra banda, les factures corresponents al pagament de la collita passaven de tres a dues: pagament de la collita i liquidació de l'extraquota, amb la voluntat d'eliminar les possibles regularitzacions negatives que tant angoixaven els fabricants de tabac.

Aquesta nova ordinació, que semblava molt ajustada als interessos d'ambdues parts, va quedar afectada, però, per la incertesa econòmica viscuda durant la pandèmia, de manera que la liquidació de la collita 2018 va ser la primera i l'última fins ara en què es van aplicar rigorosament els nous acords. Així, a la collita 2019 –tot mantenint-se l'essència de les dues factures anuals–, l'import de la primera factura no es va poder percebre en la seva totalitat,

com era habitual, sinó que va quedar fraccionat en tres pagaments equivalents amb diferents terminis de liquidació al llarg de l'any com a resposta a les noves demandes de l'AFPTA.

Els productors de tabac van veure com la seva primera gran entrada econòmica es dilatava en el temps com una manera d'ajudar el sector industrial a gestionar la seva economia en uns moments especialment difícils. En contrapartida, els seus representants a l'APRA van negociar una reducció de la quota de tabac perquè poguessin disminuir les despeses de producció i es poguessin beneficiar igualment d'algunes facilitats en la seva gestió econòmica. En aquell moment, la reducció de la quota de tabac al 50% de la quota habitual no feia preveure que fos cabdal per bregar amb el gran problema de salut vegetal a què es va veure enfrontada la collita 2020.

La fórmula de pagament aplicada de manera excepcional a la collita 2019 s'ha acabat imposant també per a les collites 2020 i 2021, si bé les condicions han estat cada vegada una mica més favorables als colliters en el camí cap a la normalitat del pagament únic. La lenta recuperació del mercat no ha permès evitar que s'hagi tornat a materialitzar per a la liquidació de la collita 2022. D'altra banda, tampoc la incertesa en l'evolució de les importacions de tabac, amb un descens significatiu en el decurs dels darrers anys, pronostica una recuperació moderada de la quota sense afectar la viabilitat de les explotacions agràries. Els sectors productiu i industrial defensen amb arguments les seves posicions, un fet que augura un període d'intenses negociacions de cara al futur.

Un destí inesperat

La responsabilitat amb què es va haver d'afrontar l'emergència global provocada per la covid-19 i l'obligació de seguir les recomanacions del Govern d'Andorra per garantir-ne la contenció i evitar una afectació poblacional més greu, van determinar l'ajornament del lliurament de les etiquetes i els fulls de venda de la collita de tabac 2019, i també de la seva recollida –les dates de la qual s'havien previst en un principi del 20 al 30 d'abril a la Borda Mateu de Santa Coloma–, fins al moment que la situació permetés dur a terme aquestes accions amb totals garanties sanitàries. Finalment, l'Associació de Pagesos i Ramaders d'Andorra i l'Associació de Fabricants de Productes del Tabac d'Andorra, amb el vistiplau del Ministeri de Medi Ambient i Agricultura, van acordar que el tabac –un dels millors produïts en els darrers anys per la manca de pedregades durant el cultiu– fos entregat, de manera excepcional, al Centre de Tractament de Residus d'Andorra (CTRASA) per a la seva destrucció. A més a més, tampoc es faria la classificació tradicional per determinar-ne la qualitat. Argumentaven aquestes decisions el manteniment de les rigoroses normes sanitàries imposades; l'anul·lació de l'exportació prevista i, per tant, la no sortida comercial de la producció; l'inici tardà de la recollida, i el dilatat període d'entrega imposat pel mateix Centre de Tractament, amb una limitació de lliurament diari de 5.000 kg de tabac.

La collita 2019 es va recollir, per tant, a CTRASA seguint el mateix ordre que s'havia establert inicialment a l'abril, tot facilitant l'entrega conjunta en el cas de les quotes que habitualment s'havien lliurat de manera agrupada. Tota la informació i la documentació corresponent es va proporcionar a través de mitjans electrònics per minimitzar el risc sanitari associat a un eventual contacte, i el personal de l'APRA hi va ser present per assegurar el bon funcionament durant tot el procés, que es va allargar durant 49 dies laborables, des del 2 de juny fins al 7 d'agost.

La no classificació de la collita va evitar penalitzar els colliters per la més que probable pèrdua de qualitat del tabac a causa de les condicions ambientals: les altes temperatures de l'estiu, que es van anar intensificant a mesura que s'avançava en la dilatada planificació. Atenent a aquests mateixos motius, i partint dels principis de corresponsabilitat i de solidaritat envers el sector agrari, es va determinar des de bon començament que s'aplicaria un preu de venda únic a la factura que no penalitzés els esforços, a vegades infructuosos, per mantenir el tabac en un bon estat comercial.

Aquest format especial per a la recollida del tabac es va haver de reproduir també per a la collita 2020 per falta de comprador; tanmateix, es va poder avançar l'inici de la venda a una època més habitual: va començar el 19 de març i va acabar el 29 d'abril. Es van esquivar, d'aquesta manera, els mesos més calorosos. La collita 2021 ja va recuperar el tradicional, i molt necessari, procés de valoració de la qualitat, i el lliurament es va fer al lloc habitual: la Borda Mateu.

FOTO: MARISA LUNA

Tabac assecant-se a Vila (Encamp).

La particular «pandèmia» de la collita 2020

FOTOS: MARISA LUNA

Alguns dels símptomes detectats típics de malalties vasculars: anells necrosats i estrenyiment del coll de la planta.

L'any que la covid es va materialitzar a Occident va ser el mateix en què moltes explotacions andorranes repartides per tot el territori es van veure afectades per una estranya afecció del tabac que conduïa –en un nombre gens menyspreable de casos– a la mort de les plantes. Després de la plantació havia plogut sovint, tal com havia passat altres anys; tanmateix, els símptomes detectats alertaven d'un fenomen desconegut. Les mates trasplantades semblava que no treballaven, el desenvolupament radicular estava molt aturat al principi i presentaven, com a simptomatologia general, esgrogueïment i marciment de les fulles i assecament del brot principal. A més a més, aquests símptomes progressaven des dels focus detectats fins a totes les mates del camp.

Totes les mirades es van dirigir cap a l'estat sanitari del planter per la irrupció sobtada del problema en el moment de la plantació i perquè, d'entrada, els símptomes semblaven vincular-se a un sol dels proveïdors. Amb la voluntat de gestionar convenientment la situació, l'APRA va enviar una sèrie de mostres al Laboratori de Sanitat Vegetal de Catalunya i al Laboratoire spécialisé dans l'analyse de résidus de pesticides (GIRPA), l'anàlisi de les quals havia de permetre identificar el problema i les possibles accions a seguir. També es va encarregar a l'empresa Silvagrina una valoració més profunda dels danys que s'estaven registrant al despatx, que es va fer a través d'una enquesta telefònica als associats i/o masovers responsables de la plantació i el conreu del tabac portada a terme per GM Consultors, amb els resultats següents:

- L'afectació de la malaltia es va estimar en un 73,9% de la plantació.
- Es van preveure pèrdues del 56% del total de quilos declarats (67.978 kg).
- La parròquia d'Ordino és la que va tenir una afectació més important (89%), i la que menys, Escaldes-Engordany (34%).
- La malaltia va dificultar la maduració del tabac, fet que podia provocar un augment de les pèrdues durant el període d'assecatge.
- L'afectació, tant a l'inici de la plantació com al final de la collita, va ser més notable en la planta subministrada per un dels proveïdors habituals.

La recomanació de l'APRA als productors va ser de supervisar periòdicament el cultiu, atès que la simptomatologia progressava ràpidament, i comunicar al despatx les possibles parcel·les afectades, amb data límit el 25 de setembre. Aquesta comunicació permetia, en cas de no considerar-se viable el cultiu, fresar la parcel·la després de l'oportuna autorització o, en cas d'haver prosseguit, veure compensada la falta de quilograms de tabac per arribar al total de la quota assignada en el moment de la venda; en tots dos casos, amb el valor de la indemnització per fresa.

La gran majoria de productors van fer gala del seu esperit lluitador replantant les plantes mortes, refent extensions importants de la parcel·la i, fins i tot, fent noves plantacions en altres terrenys per evitar els efectes d'eventuals contaminacions. I sovint més d'un cop.

Les anàlisis toxicològiques realitzades pel GIRPA van resultar negatives, ja que no es va trobar cap dels residus específics sobre els quals s'havia focalitzat la recerca, que no eren altres que retardants habituals del creixement que els vivers poguessin haver fet servir en resposta a l'aturada comercial que va imposar la covid al mes de març del 2020. Les anàlisis biològiques realitzades pel Laboratori de Sanitat Vegetal de Catalunya sí que van evidenciar, però, la presència d'alguns patògens com fusariosi (*Fusarium* sp), antracnosi (*Colletotrichum* sp) i mildiu del tabac (*Peronospora nicotianae*).

Els resultats semblaven quadrar amb un possible atac de *Fusarium*, atès que també es detectaven danys generalitzats al nivell del coll de la planta en les parcel·les afectades i, fins i tot, s'havia observat un grau important de necrosi vascular en el mateix punt en parcel·les aparentment sanes, que col·lapsaven de manera sobtada en un moment pròxim a la recollida.

Per intentar precisar la possible responsabilitat d'alguna espècie de *Fusarium*, es van dur a terme noves anàlisis, aquesta vegada a l'Institut de Recerca i Tecnologia Agroalimentària de la Generalitat de Catalunya (IRTA). Van detectar la presència de *Fusarium oxysporum* (fusariosi vascular) i *Fusarium solani* (podridura d'arrels), però no van poder concloure que fossin els causants de la patologia. L'estudi va acabar assenyalant una combinació de factors com a causa principal: una plantació tardana, amb planta mantinguda més temps de l'habitual al viver, amb presència de patògens secundaris la infecció dels quals no es podia confirmar ni descartar que provení del viver, i en unes condicions meteorològiques adverses, com ara una pluviometria excessiva.

Durant el temps que es va trigar a tenir els resultats finals, sobre la base de la presumpta naturalesa de l'afecció, i per evitar-ne la difusió, l'APRA va recomanar una sèrie de mesures generals a prendre habitualment davant un atac per fongs. Entre aquestes mesures hi havia la destrucció higiènica de les restes de la collita immediatament després

de la recol·lecció, per evitar problemes a la campanya següent; la no compactació del terreny, per garantir un bon drenatge; la contenció en l'adob amb fems, per assegurar un bon equilibri del sòl, o la neteja de la maquinària i les eines en canviar d'una parcel·la a una altra. La gestió de la crisi, feta juntament amb el Govern d'Andorra, va permetre confeccionar –amb el suport tècnic de l'IRTA– un fullet tècnic amb el detall de les bones pràctiques per al control de malalties en el cultiu del tabac i la informació sobre els seus principals fongs patògens. L'experiència, sense dubte, ha servit per valorar com el seguiment d'un bon maneig pot evitar l'aparició de malalties i contenir-ne, si arriba el cas, la progressió.

Finalment, prop de 150.000 plantes de tabac van haver de ser fresades a causa de la malaltia i moltíssimes més es van perdre durant la lluita per tirar endavant el cultiu. Per sort, la reducció excepcional de la quota al 50% s'havia acordat amb l'Associació de Fabricants de Productes del Tabac quan els colliters ja havien encarregat el planter, de tal manera que el que inicialment havia semblat una pèrdua de material i, per descomptat, de diners, va permetre lluitar contra aquest inesperat problema sanitari.

Pel que fa a la valoració de la collita 2020, a diferència de l'any anterior, es van establir tres tipus de preu:

- el preu de venda corresponent a la primera categoria pel tabac lliurat,
- el preu de fresa pel tabac no lliurat, sempre que s'hagués declarat afectació o fresa per malaltia en el moment preceptiu, i
- el preu estipulat per l'assegurança del tabac en el cas d'haver declarat un sinistre per pedra o gel i tenir dret a una indemnització.

La collita de l'any 2020 s'havia pogut salvar. Quedava per veure quin terreny de cultiu es trobaria la següent. Coneixent mínimament el comportament d'un patògen com el causant de la fusariosi, les expectatives no eren gaire encoratjadores.

El pèrit Michel Earl Jamme peritant un camp de tabac pedregat.

La quasi normalitat de la collita 2021

La plantació de tabac el 2021 no va presentar incidents sanitaris importants, contràriament al que es podia esperar. Tant l'Associació de Pagesos com el Departament d'Agricultura estaven alerta per detectar qualsevol simptomatologia relacionada amb els patògens identificats l'any anterior, i si bé es van fer tres anàlisis davant algunes falses alarmes, no va transcendir cap problema fora dels habituals.

La declaració de plantació va incorporar una nova dada per a un millor control de les localitzacions: el Sistema de Posicionament Global o coordenades GPS. Una altra novetat del 2021 va ser la realització d'auditories de control a càrrec de l'empresa d'enginyeria ambiental Ambiotec M&S SLU, mitjançant les quals es va poder comprovar el seguiment de bones pràctiques de plantació a totes les parròquies, a excepció d'algun cas puntual.

Pel que fa a la sinistralitat, únicament 87 parcel·les van quedar afectades per la pedra i, d'aquestes, solament 71 van necessitar peritatge. La visita dels tècnics va determinar que el 12% de la collita havia quedat danyada: l'afectada en el grau més greu es va reduir al 2,5% i, en concret, a 3.041 kg de tabac. Aquesta baixa incidència va evitar que s'atorgués cap dret de fresa; una bona notícia, juntament amb el fet que no es produís tampoc cap incident per gelada.

Des de l'any 2019, l'Associació compta amb el saber tècnic del Sr. Michel Earl Jamme en substitució de l'estimat i desaparegut Laurent Amalric. Juntament amb Jean Salesses, que fa la tasca de peritatge de sinistres des de l'inici de l'actual fons de cobertura, posa a l'abast de tots els colliters el seu ampli coneixement tècnic i la seva objectivitat per abordar de la manera més justa cadascun dels incidents ocorreguts. És un plaer comptar amb la seva experiència.

Venda collita 2021

Com ja s'ha avançat, durant la recollida de la collita 2021 es va recuperar el necessari procés de classificació, que es va dur a terme com és habitual a l'espai de la Borda Mateu, del dia 28 de març a l'1 d'abril. La recollida del tabac es va planificar seguint els mateixos criteris pel que fa al ritme de treball que altres anys (mateixos quilograms de tabac classificats per hora), però concentrant tota la gestió al matí. Aquest plantejament intensiu, seguit a proposta dels organitzadors, es basava en el fet que els productors únicament lliuraven la meitat de la quota de tabac. Tanmateix, precisament el fet d'intentar classificar la mateixa quantitat de tabac per hora va intensificar l'arribada de vehicles, cosa que va provocar llargues cues i un cert col·lapse, perquè la rehabilitació de l'avinguda

de Santa Coloma no va fer possible l'espera fora del recinte de l'explotació.

Al contrari de la collita de tabac 2018, castigada per les pedregades a totes les parròquies, si bé de manera no tan intensa ni perjudicial com l'anterior, la collita 2021 va presentar una qualitat molt bona i generalitzada al conjunt del territori. La bonança meteorològica es va traduir en una dominància absoluta de les categories no pedregades, que van assolir pràcticament el 92% del total. Pel que fa en concret al tabac de primera, que informa d'unes molt bones pràctiques tant durant el cultiu com durant l'assecatge, el triatge i la conservació, el percentatge de poc més de 30% de la collita 2018 va pujar fins al gairebé 64% de la collita 2021.

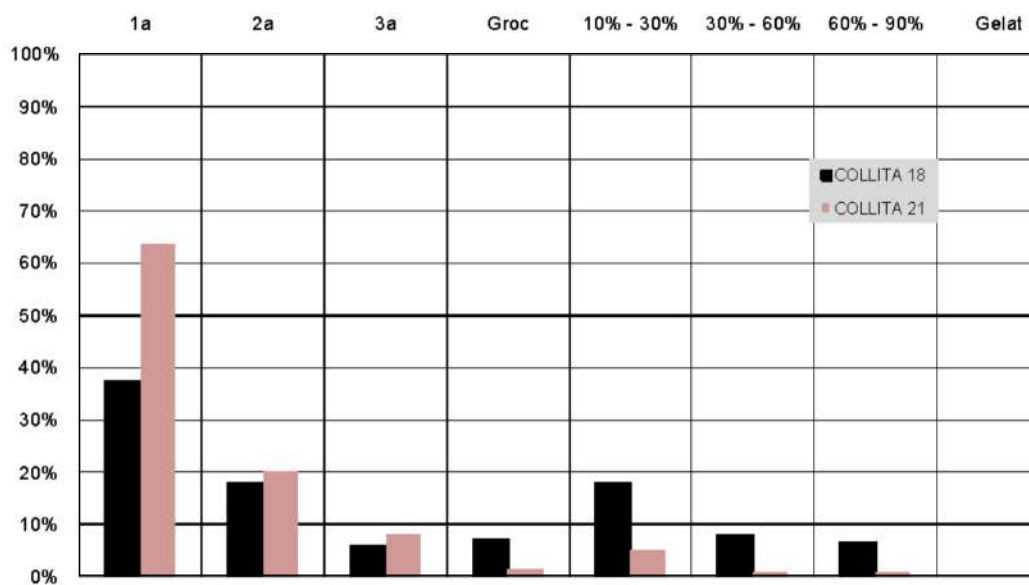
QUADRE RESUM DE LES DADES REGULARITZADES CORRESPONENTS A LA VENDA DE LA COLLITA 2021									
CLASSIFICACIÓ TABAC	KG DE TABAC RECOLLITS PER PARRÒQUIA							TOTALS PER CATEGORIA	
	CANILLO	ENCAMP	ORDINO	LA MASSANA	ANDORRA LA VELLA	SANT JULIA DE LORIA	ESCALDES- ENGORDANY	KG	%
1a	3.223,50	9.223,10	12.871,00	11.862,40	9.301,65	27.905,55	3.590,35	77.977,55	63,7%
2a	1.576,10	3.607,40	1.867,25	4.817,00	3.163,55	8.417,85	1.077,70	24.526,85	20,0%
3a	1.425,95	1.202,95	551,45	2.889,40	1.823,60	1.520,55	483,70	9.897,60	8,1%
Groc	29,70	0,00	10,65	244,10	548,80	862,90	184,90	1.881,05	1,5%
10% - 30%	1.306,85	563,70	503,20	2.227,35	201,95	1.029,65	228,60	6.061,30	5,0%
30% - 60%	44,90	92,20	0,00	142,65	0,00	514,85	110,10	903,70	0,7%
60% - 90%	301,60	38,95	31,90	587,75	0,00	120,10	23,80	1.104,10	0,9%
Gelat	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,0%
Totals de kg per parròquia	7.908,60	14.728,30	15.835,45	22.770,65	15.039,55	40.370,45	5.699,15	122.352,12	100,0%
%	6,46	12,04	12,94	18,61	12,29	30,00	4,66	100,00	
% tabac decolorat respecte al total	0,38	0,00	0,07	1,07	3,65	2,14	3,24	5,72	

Procés de classificació durant la venda del tabac.

La presència de tabac decolorat, per la seva banda, ha baixat dràsticament a les parròquies de Canillo, Encamp, Ordino i la Massana, i a una tranquil·litzadora meitat a les parròquies d'Andorra la Vella i Sant Julià de Lòria. Tanmateix, ha augmentat en un punt de percentatge a Escaldes-Engordany, que és, després d'Andorra la Vella, la parròquia més afectada. La mitjana assolida per a aquesta categoria respecte al total ha estat de l'1,5%, enfront del 5,7% de l'última collita classificada.

QUADRE COMPARATIU DE LES CLASSIFICACIONS DE LES COLLITES 2018-2021

L'èxit de la plantació 2022 es resisteix

Afortunadament, el 2022 la «normalitat» va tornar al món, malgrat que la covid-19 no va deixar d'estar present a les nostres vides, tal com ho va fer malauradament també la malaltia del planter de tabac. Aquesta vegada va tenir l'origen en l'altre proveïdor habitual, si bé la ràpida alerta i reacció van permetre controlar la situació després de no pocs esforços. Alguns dels colliters afectats van poder rebutjar el planter afectat i substituir-lo per un de nou mentre n'hi va haver de disponible; d'altres van haver de fer els tractaments oportuns sobre el que ja havien instal·lat al terreny –de manera preventiva o curativa mentre la malaltia no s'hagués imposat–, i un tercer grup va haver d'esperar a rebre el nou planter que el viver havia posat en marxa de seguida per fer una nova plantació molt més entrada la temporada.

Els colliters que van haver d'esperar per tenir nou planter es van veure obligats a fer la plantació fins i tot a principis de juliol, una època certament extraordinària per les elevades temperatures que s'hi associen. Tanmateix, els productors de més edat recordaven que, en el passat, les èpoques de plantació eren molt més tardanes que les actuals i que s'havien aconseguit portar a terme bones collites en aquestes condicions. Aquestes circumstàncies van motivar la decisió d'allargar el període de declaració de la collita del 21 de juny al 15 de juliol i el de cobertura, del 25 de setembre al 15 d'octubre, per donar temps als afectats a fer els tràmits oficials.

El fet diferenciador, en termes de qualitat, entre les collites plantades en l'apogeu de l'estiu va ser la disponibilitat o no d'aigua per regar a la parcel·la, ja que l'estiu 2022 va ser especialment sec. Però si hi va haver una mica de mancança d'aigua, el que no hi va haver va ser falta de calamarsa o de pedra. Les parròquies afectades per la caiguda d'aquestes partícules de glaç van ser fonamentalment Canillo i Ordino; en menor mesura Sant Julià de Lòria i, molt puntualment, Encamp, la Massana i Andorra la Vella. Escaldes-Engordany, per la seva banda, va ser l'única parròquia sobre la qual no hi va haver cap declaració de sinistre. És important tenir en

compte, però, que la major part dels colliters valoren el grau d'afectació del cultiu després d'aquests incidents meteorològics, i moltes vegades –malgrat que el tabac estigui pedregat– no el declaren perquè saben per experiència que no tindrà una incidència final gaire significativa sobre la collita.

Les pedregades van acompanyar sovint episodis de pluja intensa, i es van concentrar principalment al mes d'agost, quan van ser particularment nocives les dels dies 6, 12 i 27, que van afectar respectivament i principalment les parròquies de Canillo, Ordino i la Massana.

La conseqüència d'aquests fenòmens va ser la declaració de sinistre que, de forma acumulada, van fer 145 parcel·les de tabac, i una afectació total de la collita del 20%, que es va repartir de manera molt desigual entre les parròquies: 80% del tabac de Canillo, 37% del d'Ordino, 28% del de la Massana i 10% del de Sant Julià de Lòria pel que fa a les més afectades, uns valors que queden molt contrarestats per la resta de parròquies, que no han sofert pràcticament danys. En aquest punt convé precisar que els tècnics valoren com a no afectades les fulles de tabac que, malgrat que presentin alguns forats ocasionats per la pedra, mantinguin l'estructura de nervis intacta.

Malauradament, el greu estat d'algunes de les parcel·les de Canillo va conduir a l'atorgament de l'autorització de destrucció del cultiu –anomenada fresa dintre del sector– en el 56% de les plantacions, si bé únicament es va aplicar en un percentatge de l'11,5%, que suposa una incidència de l'1% pel que fa al total de la collita del país.

Les plantacions tardanes van completar el seu cicle de manera correcta, si bé no van poder assolir la seva esplendor vegetativa en parròquies altes com la de Canillo, on van treballar a mínims a partir del significatiu descens de les temperatures a finals de l'estiu. Malgrat aquest desplaçament del cicle de cultiu, no es va haver de lamentar cap gelada digna de declarar-se, una tendència que s'imposa afortunadament des de fa bastantes campanyes.

Camp de tabac.

El reglament sobre les quotes de tabac veu la llum

Per donar compliment al contracte signat entre l'Associació de Pagesos i Ramaders del Principat d'Andorra i l'Associació de Fabricants de Productes del Tabac d'Andorra, el 19 de febrer de 2019 l'APRA es va comprometre a elaborar un reglament intern sobre les quotes del tabac. L'objectiu no era cap altre que transcriure i regularitzar la gestió present i futura del dret de producció i venda de tabac en funció dels acords presos al llarg del temps i dels usos i costums seguits fins a la data. Les Assemblees Generals de 2020 i 2021 van encarregar la redacció i l'aprovació d'aquest reglament a la Junta Directiva de l'Associació, i aquest treball ha estat finalment enllestit l'any 2022 i es posarà a l'abast de tots els colliters durant el 2023.

Les quotes de tabac són el mecanisme que es va idear per ordenar la producció de tabac, un cultiu lligat profundament a la història de l'agricultura andorrana i que apareix durant el segle XVII en resposta al context socioeconòmic del moment. Des de la seva industrialització, ha passat per diverses situacions pel que fa a les relacions entre colliters i fabricants, fins a arribar a la creació, l'any 1964, de la Junta del Tabac, per mitjà de la qual es fixaven els preus de compra.

El primer contracte entre agricultors i industrials del tabac determinava la lliure producció, de manera que tothom que ho desitgés podia vendre el tabac cultivat i assecat als fabricants, que assumien la compra de tota la collita. Posteriorment, una vegada constatat que els fabricants no podien absorbir tota la producció, es va fixar un sostre de venda global. Tanmateix, el cultiu va

quedar igualment lliure i va anar augmentant progressivament, fins que els anys noranta van evidenciar que la sobreproducció perjudicava el conjunt dels colliters davant la incertesa de la venda de la seva collita, i que posava en perill la supervivència del sistema.

El sistema de quotes es va crear tot just iniciada l'activitat de l'Associació de Pagesos i Ramaders d'Andorra amb la finalitat de protegir el sector agrícola i les famílies que en depenien. La idea era crear un sistema per assegurar la sostenibilitat de la producció de tabac, i per aconseguir-ho es va creure oportú limitar-ne el cultiu als productors que en feien o que n'havien fet en un determinat interval de temps, i la quantitat produïda a una a la qual es pogués donar sortida.

Aquesta quota original, però, ha evolucionat fins a la quota actual a partir de les reduccions aplicades amb la finalitat de revalorar la producció de tabac i assegurar la rendibilitat del cultiu i els canvis de titularitat conseqüència d'heretaments i cessions intrafamiliars. El Reglament sobre les quotes del tabac, per tant, s'ha desenvolupat sobre la base de tota l'experiència recollida des de l'assignació als colliters de les quotes inicials fins als nostres dies, i pretén convertir-se en una eina de gestió imprescindible per a la Junta Directiva de l'Associació de Pagesos i Ramaders d'Andorra pel que fa a la resolució dels diferents casos que es puguin plantejar al seu voltant. La voluntat és gestionar les quotes del tabac d'una manera plenament objectiva i respectuosa amb l'esperit original que en va motivar la creació.

Soc a l'herba

Admiro profundament tot allò que requereix temps per donar fruits; l'espera, i saber quan és el millor moment per a cada cosa; la capacitat d'enfrontar-se amb la incertesa; el sacrifici i no tenir por ni al fred, ni a la pluja, ni a la calor; la virtut de la paciència, el treball dur, les jornades inclements infinites, i la saviesa que destil·la l'experiència. Apreciar el llegat dels que ens van precedir, saber-lo conservar, fer-lo créixer i poder-lo, si escau, millorar. La pagesia i la ramaderia són exemples vius d'aquestes virtuts tan necessàries, i els seus fruits són el premi d'un treball que mai compta les hores.

Paciència, fortalesa, tenacitat, generositat i amor són algunes de les qualitats dels qui conreeu i estimeu la terra. Per la part que em correspon, la de gaudidora dels fruits del vostre esforç, us vull donar les gràcies i vull també que a la collita d'enguany hi afegiu tota la meva admiració i respecte.

Valgui aquest breu poema com a homenatge, que escric plena de gratitud per a totes les persones que amb afany i devoció han treballat i lluitat per l'Andorra que avui gaudim; homes i dones hereus d'instruments rudimentaris, d'un clima dur i d'una orografia difícil, que no han deixat de treballar per un país en el qual han cregut i pel qual, ben cert, han valgut la pena tots els esforços que de generació en generació, entre esquelles i orris, rampills, rems i cavallons, han fet possible que perdurin per sempre l'ànima i la llum d'aquests paisatges.

Soc a l'herba

Encara dorms,
i jo ja soc a l'herba,
els camps i el dall esperen.
Peixarà el bestiar abans de la tempesta,
i brollaran els fruits que lentament
ha anat donant la terra.

Et llevaràs de nit també,
amb rosada a les mans
aniràs a la cort a buscar la llet fresca,
amb els cabells al front
i la mirada encesa,
et penso i et dibuixo,
bella com un bosc.

Arribaré tard a casa,
i serà fosc,
amb el pes del conreu i de la vida,
farcit de cansament,
ple d'alegria,
seurem vora del foc
i s'aturarà el dia.

Dormiràs,
amb un silenci d'arbre,
dormiràs,
bressolant entre els teus somnis,
tresorejant sota la teva pell,
la pulcra mirada de la terra.

I si demà a trenc d'alba
venen a demanar per mi,
diràs que ja no hi soc,
que soc a l'herba.

ESTER FENOLL GARCIA
6 de març del 2023

RAMADERIA

Ramaderia

FOTO: JORDI PUY

Toro llemosí de Casa Joan Antoni pasturant a la tardor al Prat de la Cabana, les Pardines (Encamp).

Les visites del ministeri encarregat de l'agricultura a les explotacions ramaderes, juntament amb les reunions mantingudes amb el sector, han permès avaluar la situació real de l'activitat i plantejar una sèrie d'accions concretes amb la voluntat de fer-lo més competitiu. Aquestes accions van des de l'actualització dels ajuts per al manteniment de la cabana actual i la potenciació d'espècies com l'ovina, passant per la promoció del benestar animal, fins a la creació d'una nova línia de comercialització de carn vermella en el marc del segell Carn de qualitat controlada d'Andorra.

A banda, el context que hem viscut ha obligat tant a ajornar o adaptar les tradicionals trobades anuals del sector amb motiu de les exigències sanitàries, com a prendre mesures especials per combatre l'augment abusiu dels preus dels pinsos a causa de la sequera i els efectes de la trista guerra a Ucraïna. Tot un repte per al sector.

Una més que justificada actualització dels ajuts

Les visites del Departament d'Agricultura el 2019 i el 2020 a les explotacions ramaderes bovines del país i les reunions mantingudes des de llavors amb l'Associació de Pagesos i Ramaders d'Andorra, amb els col·lectius ramaders específics i amb els productors agroalimentaris, van permetre analitzar les instal·lacions productives, identificar les inquietuds i dificultats del sector i plantejar actuacions per avançar en la seva potenciació i diversificació. Com a resultat es van actualitzar els ajuts mitjançant el Decret 241/2022, del 8 de juny de 2022, relatiu als imports de càlcul dels ajuts per fomentar pràctiques ramaderes tradicionals de muntanya, el dall dels prats i la producció de productes de qualitat controlada.

Aquestes modificacions van prendre en consideració la necessitat d'aportar complements alimentaris en determinades èpoques de l'any segons les diferents espècies, uns complements orientats especialment a les mares de cria, per ajudar-les a iniciar els cicles reproductius, i als vedells lactants, per facilitar-los la transició i l'adaptació al procés d'engreix. També s'encaminen a ajustar els paràmetres de càlcul dels ajuts al bestiar equí, en particular el de les eugues i les sobranys, per posar en valor la seva contribució a la conservació del paisatge i la biodiversitat a través del pasturatge i la producció de carn de cavall sota el segell de Carn de qualitat controlada d'Andorra. Tot això, tenint en compte el context actual dels mercats internacionals, amb un increment considerable del preu de l'energia i de les matèries primeres destinades a la producció d'aliments per als animals de renda.

La revisió dels contingents lliures de deduccions als ajuts públics pel que fa a la importació de productes farratgers i aliments compostos destinats a complementar l'alimentació dels animals de renda per part de les explotacions ramaderes, que s'havien aplicat des de l'any 2018, va comportar les accions següents:

- La inclusió d'un contingent d'aliment concentrat o gra i d'alfals o herba lliure de deduccions a la

importació per a les mares de cria eixivernades de les espècies bovina, equina, ovina i caprina.

- L'ampliació del contingent d'aliment concentrat a l'anoll/a engreixat de conformitat amb el règim de qualitat diferenciada Carn de qualitat controlada d'Andorra i al vedell/a i anoll/a engreixat segons el règim de qualitat diferenciada Carn d'Andorra IGP.
- L'augment del 5% al 15% pel que fa a la tolerància a la importació del fenc d'alfals i segó.
- Una tolerància d'importació del 100% de la palla de civada.

D'altra banda, el coeficient d'orientació política (Co) per a l'euga pesada va passar de 0,8 a 1, i es va augmentar l'import d'ajut al foment de la producció de Carn de qualitat controlada d'Andorra per cap d'equí engreixat de 220 a 280 €.

Finalment, es van crear imports d'ajut al foment de la producció de Carn d'Andorra amb Indicació Geogràfica Protegida en funció del període de naixement del vedell/a o de l'anoll/a.

Aquests canvis no van recollir, però, totes les demandes del sector, que es van ajornar a una revisió posterior per tal de no demorar el pagament dels ajuts. Així, al Decret 415/2022, del 12 d'octubre del 2022, de modificació del Decret 241/2022, del 8 de juny de 2022, relatiu als imports de càlcul dels ajuts per fomentar pràctiques ramaderes tradicionals de muntanya, el dall dels prats i la producció de productes de qualitat controlada, modificat per la correcció d'errata publicada el 23 de novembre següent, es van plantejar alguns canvis més en relació amb el bestiar oví i boví. Pel que fa a la primera espècie, en concret:

- L'increment del coeficient d'orientació política (Co) per a les ovelles i marrans estants a 1,8 i 1,376, respectivament (abans eren 0,4 i 1,0), de manera que s'augmenta l'ajut d'aquests dos animals per valorar-ne l'efecte sobre les pastures i assegurar la producció de corder sota el segell de Carn de qualitat controlada d'Andorra.

- L'augment de l'ajut per a les ovelles transhumants amb l'increment del Co de 10 a 15, així com la creació d'un ajut per als marrans en les mateixes condicions.

Malgrat els canvis, l'ajut a percebre continua sent més important en el cas dels ramats estants que en el dels transhumants. El motiu rau, però, en què passen més temps al país, paixent a l'estiu, però també a la tardor i a la primavera, a les zones dels rebaixants i el sotabosc i, en conseqüència, contribueixen molt més al manteniment del territori.

Pel que fa al bestiar boví, es va crear una prima a l'engreix per als animals produïts sota el segell Carn de qualitat controlada d'Andorra amb edats compreses entre els 24 mesos i els 16 anys de 160 €/cap engreixat, independentment del període de l'any. Aquesta mesura es va adoptar en resposta al Reglament sobre el règim de qualitat controlada d'Andorra i sobre els termes descriptius «Producte d'Andorra», «Producte elaborat a Andorra» i «Recepta Tradicional d'Andorra» aplicables als productes agraris i alimentaris, del 31 d'agost de 2022. Tanmateix, l'Associació la considera insuficient per incentivar la producció de l'anomenada carn vermella en comparació amb la que es cobra pels vedells i les vedelles, que pot ser de 280 o 430 €/cap engreixat segons el període de naixement.

El sector agraeix aquests canvis i confia que en el futur es facin realitat altres demandes com la referida a un possible augment del contingent lliure de deduccions a la importació per als vedells i les vedelles, la vaca i el bou engreixats de conformitat amb el segell Carn de qualitat controlada d'Andorra, així com una pujada de l'import d'ajut al foment del dall dels prats amb la finalitat de fomentar-lo.

Bovins pasturant
a Grau Roig (Encamp).

Promoure el benestar animal és promoure la qualitat

En la producció ramadera es promouen pràctiques que assegurin el benestar dels animals i el respecte pel medi ambient. El benestar animal es tradueix en l'aplicació de bones pràctiques de maneig dels animals que garanteixin el respecte a les seves necessitats biològiques i de comportament des del naixement fins al sacrifici, i que tenen també un impacte significatiu en la qualitat dels productes que se n'obtenen.

Les mateixes visites del ministeri encarregat de l'agricultura que van motivar els canvis detallats en l'apartat anterior, van permetre una primera avaluació de les condicions de benestar animal de les explotacions ramaderes en les quals es produeixen, crien i s'engreixen animals de l'espècie bovina, la primera espècie sobre la qual s'ha focalitzat l'atenció. Totes elles, ja sigui directament o indirecta, formen part, a més a més, del programa de producció de carn de qualitat controlada d'Andorra.

L'avaluació la va portar a terme l'Institut de Recerca i Tecnologies Agroalimentàries (IRTA) de la Generalitat de Catalunya, tot seguint un protocol –adaptat al context andorrà– que tenia com a referència els estudis fets a Europa i que es basava, principalment, en l'anàlisi de l'alimentació, de les condicions d'allotjament i de l'estat de salut dels animals. Tot amb la finalitat de crear un ajut complementari i específic per motivar el sector ramader boví a complir, al màxim possible, els criteris de benestar, amb la possibilitat d'arribar a una certificació que pugui complementar els segells de Carn de qualitat controlada d'Andorra i de Carn d'Andorra amb Indicació Geogràfica Protegida (IGP).

Així va veure la llum el Reglament relatiu a la concessió de l'ajut a la bonificació del benestar animal de les explotacions ramaderes bovines, del 5 de maig de 2021, l'import del qual es calcula en funció d'una sèrie de criteris i paràmetres:

- a. La disponibilitat pressupostària.
- b. La suma de l'import rebut l'any anterior en concepte d'ajut al foment de les pràctiques ramaderes tradicionals de muntanya per a

l'espècie bovina, i sense aplicar deduccions per la importació d'aliments, corresponent al primer període de pagament, i de l'import rebut en concepte d'ajut al prat de dall.

- c. El resultat de la puntuació obtinguda durant l'avaluació individual.
- d. L'aplicació d'un factor de distribució de l'import pressupostari disponible en funció de la puntuació obtinguda durant l'avaluació individual.

Per beneficiar-se de l'ajut, les explotacions ramaderes han de demostrar un determinat grau de compliment dels principis i criteris fixats durant la seva avaluació. Així, durant els dos primers anys d'aplicació del Reglament (2021 i 2022), s'han beneficiat de l'ajut les explotacions ramaderes bovines que ho havien mostrat durant l'avaluació inicial. Però per continuar optant a l'ajut o fer-ho per primer cop, s'han hagut de sotmetre o s'hauran de sotmetre a una avaluació cada cop més exigent seguint el calendari següent:

- El 2022, per optar a l'ajut durant els exercicis 2023 i 2024.
- El 2024, per optar a l'ajut durant els exercicis 2025 i 2026.
- El 2026, per optar a l'ajut durant els exercicis 2027 i 2028.

A partir del 2028 caldrà sotmetre's a un procés d'auditoria externa i independent de les condicions de benestar animal i obtenir la certificació que atesti que es manté permanentment un grau de benestar dels animals corresponent a les categories bona o excel·lent segons el que estableix el reglament.

L'Associació considera que el nou ajut és una gran iniciativa que respon a la demanda del mercat; tanmateix, voldria que aquesta bonificació es fes extensiva a les explotacions que treballen amb bestiar oví i equí, per promoure el benestar també entre aquestes espècies. En aquest sentit, a Europa ja existeixen especificacions per a la primera, però no per a la segona. Potser ha arribat el moment de ser pioners en alguna cosa.

Ramat d'ovelles pasturant
a les Solanelles (Encamp).

El canvi climàtic també afecta les nostres muntanyes

L'ajut al foment de les pràctiques ramaderes tradicionals de muntanya es fonamenta en l'aprofitament de la pastura produïda al país en funció dels animals de renda registrats al Padral. En concret, l'ajut al foment del dall de prats es basa en el dall i la recol·lecció de l'herba produïda a les parcel·les que anualment es declaren com a prats de dall amb la finalitat de produir i emmagatzemar aliment per al bestiar durant l'hivern. Tanmateix, la sequera patida durant el 2022, amb temperatures d'uns quants graus per sobre de la mitjana als mesos de maig, juny i juliol i precipitacions per sota de la mitjana —un efecte que no van poder revertir les pluges tardanes—, va provocar una disminució de la producció d'herba, cosa que va afectar significativament la producció farratgera, tant els prats de dall com els peixeders i, per tant, va comprometre l'alimentació del bestiar durant els mesos en què roman estabulat.

La mateixa situació climàtica va colpejar altres indrets de producció fora de les nostres fronteres, de tal manera que va augmentar considerablement el preu de l'herba i, especialment, el de la palla de civada, alterant profundament el mercat amb la reserva especulativa d'estocs.

Aquestes circumstàncies van fer que l'Associació de Pagesos i Ramaders d'Andorra sol·licités al Govern l'establiment de mesures específiques per pal·liar els efectes d'aquesta secada, permetent la importació d'herba sense la deducció indicada al Decret relatiu als imports de càlcul per als ajuts al foment de pràctiques ramaderes tradicionals, al dall dels prats i a la producció de productes de qualitat controlada. És per aquest motiu que va veure la llum el Decret 438/2022, del 26 d'octubre de 2022, pel qual s'estableixen mesures específiques, de caràcter excepcional, per pal·liar la disminució de la producció farratgera causada pels efectes climàtics.

Aquest text ha permès importar fenc d'alfals o d'herba lliure de deduccions fins a l'1 d'abril d'aquest any, sense que comptabilitzin en el càlcul dels ajuts per al foment de les pràctiques ramaderes tradicionals de muntanya i el dall dels prats en el període comprès entre l'1 de desembre de 2022 i el 31 de maig de 2023, tot facilitant d'aquesta manera l'alimentació animal en aquest context extraordinari.

Nous reptes per a la ramaderia

Durant el mes de maig del 2022, el Govern va presentar a l'Associació de Pagesos i Ramaders d'Andorra les que havien de ser les bases del futur projecte de Reglament de compensació de danys i perjudicis causats a l'agricultura i la ramaderia per les espècies de fauna protegides amb grau igual o superior a "En perill d'extinció", una reunió a la qual en van seguir d'altres en el decurs de l'any. El reglament pretén ser un text únicament aplicable a les espècies de fauna protegides amb grau d'extingides (com el llop o el linx) o en perill d'extinció (com l'àguila daurada, l'àguila calçada, l'òliba, el gat fer, el turó, l'os bru...), de manera que cobreixi danys que no s'han produït fins a la data i que es consideren, a priori, poc probables. D'aquesta manera, el Govern d'Andorra ha volgut ser proactiu en la matèria tenint en compte com ha augmentat la població d'ossos al Pirineu i els albiraments que s'han produït al país, entenent que el risc més gran el podrien córrer les instal·lacions apícoles. Pel que fa als llops, sembla que únicament s'han vist mascles erràtics a les zones veïnes. En el cas d'aquesta espècie, l'assentament d'una població podria ser molt més conflictiu.

Aquesta iniciativa deriva del suport que s'ha donat als estats veïns a la reintroducció de determinada fauna al Pirineu, entre els quals el projecte Piroslife per a la consolidació dels ossos als Pirineus centrals, que va veure la llum el 2015. Entre els seus objectius hi havia provar que el risc d'atacs

Reunió al Conselh Generau d'Aran per tractar els danys de la fauna reintroduïda.

«zero» a la ramaderia i l'apicultura era possible. Malauradament, i com era d'esperar, el temps ha demostrat que no és així.

El desenvolupament d'un sistema de compensacions pels danys produïts és més complex del que sembla en una primera instància en vista de l'experiència d'altres territoris, una realitat que ha volgut conèixer l'APRA de primera mà amb diverses reunions, com les mantingudes amb la Unió de Pagesos i el Consell General d'Aran. Als danys directes –presumptament, fàcilment avaluable– que s'han de compensar convenientment, se n'hi han d'afegir altres d'indirectes difícils de ponderar, a més del cost d'oportunitat. Així, per exemple, s'han de tenir en compte:

- Animals traumatitzats que poden patir avortaments, disminuir la capacitat productiva o presentar un canvi en la conducta.
- Animals fugits i desapareguts.
- Temps invertit en la recerca d'animals fugits i/o en la reparació o substitució de béns.
- Material malmès.

Un altre problema afegit seria la ratificació de la naturalesa dels atacs que, en alguns casos, pot obligar a fer costoses anàlisis de les restes trobades i que, en d'altres, pot no arribar-se a demostrar. En aquest context, es consideren eines fonamentals les següents:

- Els collars GPS per als animals.
- Els gossos de protecció que acompanyen els ramats.
- L'agrupament de ramats.

És per això que avançar en aquest tipus de reglament exigeix un estudi profund i complet de les situacions reals per intentar trobar l'encaix adequat entre la reintroducció d'aquestes espècies i la continuació de l'activitat ramadera a la muntanya.

Els projectes de reintroducció de fauna extingida treballen també per crear un bon clima d'acceptació i de coexistència amb les persones. En alguns indrets, fins i tot s'ha avançat fins al punt de convertir-los en punts d'atracció turística gràcies als albiraments d'aquestes espècies. Ara bé, en aquestes muntanyes acostuma a desaparèixer la ramaderia una vegada els seus responsables s'afarten de veu-

re com és atacat el seu bestiar i de viure situacions angoixants que les indemnitzacions no arriben a compensar. Les noves fonts d'ingressos tampoc s'afegeixen a les que ja existeixen, sinó que substitueixen les que es vinculaven a l'alimentació.

El sector no està a favor de la reintroducció d'aquestes espècies en el territori andorrà, però si la majoria de la societat l'accepta, els seus representants a l'APRA no s'hi oposaran públicament, sempre que l'atac a un animal de renda es vegi recompensat de manera digna i suficient, i sempre que no posi en risc el futur de la ramaderia. A més a més, cal tenir en compte que la muntanya andorrana s'ha ofert com un gran es-

pai de lleure en el qual es desenvolupen moltes activitats diferents i que, per tant, està força humanitzada, al contrari d'altres indrets del Pirineu, cosa que afegeix una altra variable a aquesta difícil equació.

En tot cas, abans que els possibles atacs d'espècies reintroduïdes, al sector el preocupen altres atacs que actualment ja es produeixen i que considera que no compten amb la resposta adequada de l'Administració, com els causats per espècies habituals com ara voltors (solament el volor negre es trobaria dintre de l'àmbit del reglament que s'està treballant), guineus, corbs, fures, fagines i gossos assilvestrats, entre d'altres.

FOTO: XAVIER COMA

Mastí vigilant un ramat d'ovelles.

La tranquil·litat d'una bona assegurança

El Fons de compensació del bestiar, l'assegurança que cobreix actualment uns 10.000 caps de bestiar de diferents espècies a Andorra, ha presentat durant l'exercici 2022 un balanç força semblant a l'anterior, tant pel que fa a les primes brutes ingressades, com al valor de les indemnitzacions pagades. El resultat net obtingut ha estat una mica inferior per dos factors principals:

- L'augment de les bonificacions durant el període de 2022, amb motiu de la baixa sinistralitat del període 2021 (unes bonificacions que han augmentat progressivament des del 2020).
- La disminució del nombre de caps assegurats, essent les espècies ovina i bovina les que més variació han tingut.

La disminució de la cabana ovina per segon any consecutiu té el seu origen en la reducció del nombre d'animals de dos ramats grans dels país, malgrat que es preveu reconduir aquesta tendència gràcies a la modificació dels ajuts al sector oví. La disminució de la cabana bovina, per la seva banda, es deu a l'eliminació o substitució d'animals improductius o d'edat avançada amb l'objectiu d'engreixar animals bovins adults per a la línia de producció de carn vermella comercialitzada sota el règim de Carn de qualitat controlada d'Andorra. Malgrat això, és l'espècie més estable.

L'espècie equina, que ha mostrat un petit augment en l'última campanya de contractació, des del 2014 ma-

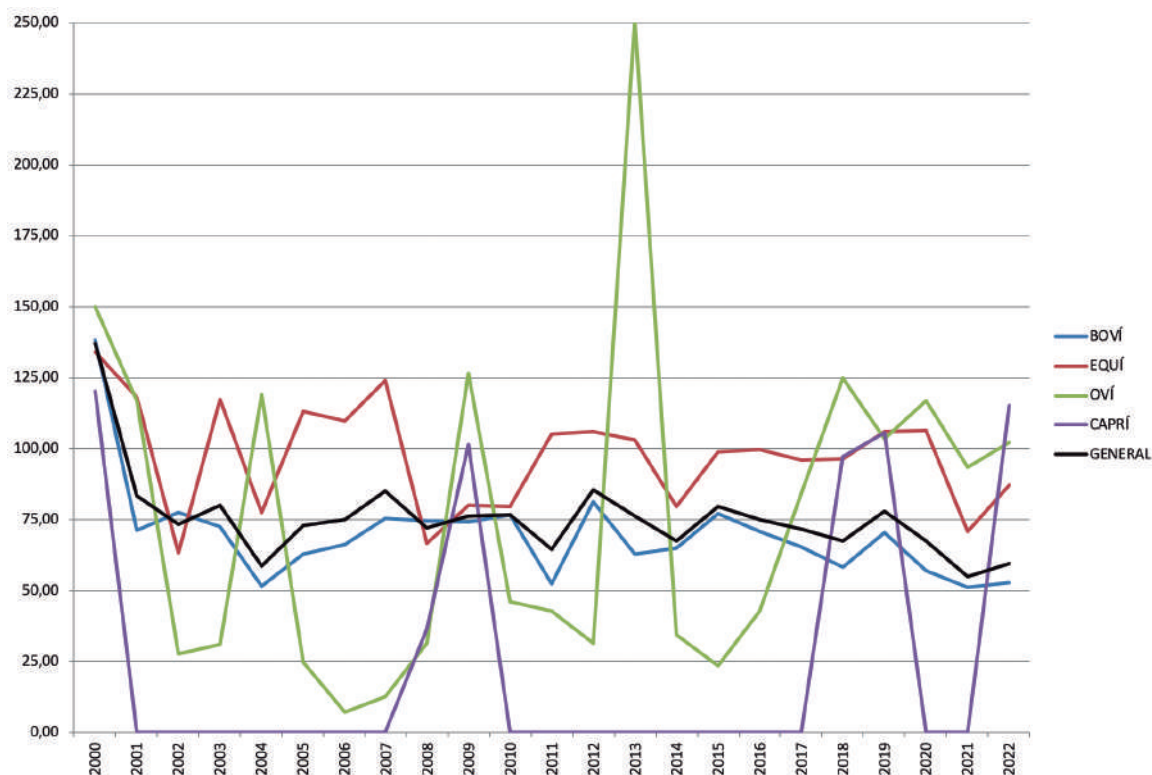
FOTO: XAVIER COMA

Masclé equí de la raça bretona.

nifesta una disminució progressiva de la cabana motivada principalment per les condicions del mercat, que fan que sigui molt més eficient vendre els pollins a la tardor que engreixar-los durant l'hivern. A aquest fet s'hi afegeix, a més, la manca de farratge a què ha de fer front el sector.

La sinistralitat neta (ràtio entre l'import total pagat pels sinistres ocorreguts i les primes recaptades des-

ANY	GENERAL	BOVÍ	EQUÍ	OVÍ	CAPRÍ
2019	78,03	70,41	106,14	103,50	105,41
2020	67,40	56,84	106,53	116,71	0,00
2021	55,12	51,31	70,70	93,41	0,00
2022	59,48	52,74	87,12	102,42	115,34

Evolució de la sinistralitat neta general i per espècies entre els anys 2000 i 2022.

prés d'aplicar les bonificacions) a escala general ha estat del 59,48%, cosa que significa una disminució progressiva (amb l'excepció de l'any 2021) de més de 20 punts respecte del 2019. Quant a l'anàlisi per espècies, destaca que s'ha mantingut pràcticament igual en els bovins, que ha augmentat significativament en els equins i que ha superat el llindar del 100% en el cas d'ovins i caprins.

Entre les causes de sinistre destaquen les pneumònies i les diarrees en el cas dels bovins i els ovins, i la mort perinatal i les diarrees en els equins. En els caprins, igual que en els ovins, les morts no cobertes tenen un gran impacte.

Des del 2020, les primes globals del Fons de compensació del bestiar (FCB) han estat per sobre de les indemnitzacions, malgrat haver-se afegit moltes

cobertures. El 2021 es van modificar en benefici dels ramaders que asseguren bestiar boví d'engreix d'edat superior als 12 mesos. Així, en lloc d'establir-se una prima mensual, es va plantejar una prima diària que suposava satisfer únicament el cost real dels dies en què aquests caps de bestiar estan assegurats al FCB durant el període comprès entre la data a partir de la qual aquests animals compleixen 12 mesos i la data en què són sacrificats a l'escorxador.

Com a resultat de l'avaluació de la campanya 2022, actualment es treballen altres propostes, algunes d'encaminades a compensar el balanç en la cabana ovina i caprina. Aquesta millora contínua dels serveis es valora molt positivament per garantir un Fons de cobertura del bestiar sanejat, i es vol continuar mantenint en el temps en benefici del conjunt de ramaders que hi participen.

Tornen les fires!

La tradicional Fira Concurs de bestiar d'Andorra la Vella va veure's, com la majoria d'activitats, afectada per la pandèmia que va assolir el món, i el 2020 no es va poder celebrar. Aquesta situació es va revertir a la mínima que ho van permetre les condicions sanitàries, de manera que el 2021 ja es va poder reprendre la 42a edició, seguida per la 43a el 2022.

Un cop més, el 27 d'octubre de cadascun d'aquests anys, el sector es va retrobar en la seva festa gran, amb l'exposició de 176 animals el primer any i de 188 el segon de les espècies bovina, equina i ovina. L'àmplia distribució dels premis –en l'assignació dels quals va participar el veterinari Josep M. Boix Torrent com a representant de l'APRA– entre les 31 cases pairals participants va posar en relleu l'alt nivell del concurs, que continua posant en valor un sector clau tant per a l'alimentació, en tant que responsable de la producció de productes carnis de qualitat i de proximitat, com per a la bona gestió de les nostres muntanyes –el pasturatge de les quals és fonamental per al manteniment de la biodiversitat–. L'esforç dels ramaders per desplaçar els seus animals va tenir com a recompensa la visita de molts ciutadans, que no van faltar a la tradicional cita.

En el marc dels esdeveniments anteriors, també van tenir lloc, en els respectius anys, el dissetè i el divuitè Concurs de la Raça Bruna d'Andorra, on vedells i vedelles de

fins als dotze mesos i les femelles de la raça bovina dels dotze mesos fins a més de sis anys (anolles, jònegues, vaques joves i vaques) van competir segmentades per edat i tipologia d'explotació.

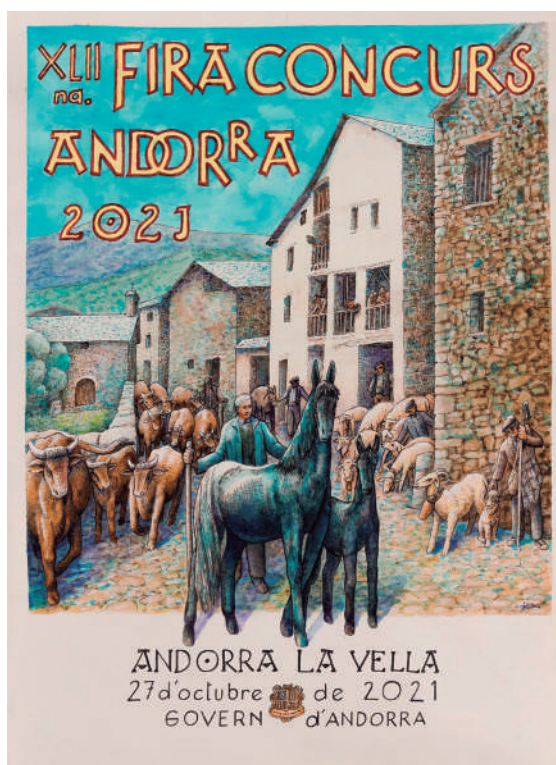
Casimir Arjol i l'artista Sergi Mas van tornar a col·laborar en la realització del llibret commemoratiu, a fi de continuar divulgant informació sobre els estris tradicionals del món de la pagesia. Així, el del 2021 es va dedicar als picaportes i el del 2022, als forrellats, objectes tots dos dels quals tenim preciosos exemples al Principat. Aquesta publicació recull puntualment els guardonats de l'edició anterior. Felicitats a tots ells!

D'altra banda, l'especificitat de l'any 2020 a conseqüència de la covid-19 va obligar a suspendre el Concurs de mascles de la raça bruna –que acull els animals inscrits en el Programa de selecció genètica de més de dotze mesos d'edat–, però no la subhasta dels vedells escollits pel centre de selecció genètica del Groupe Gascon de Villeneuve-du-Paréage, a l'Arieja, que es va fer de forma telemàtica gràcies al material audiovisual que es va posar a disposició de tots els ramaders interessats a través de la web del Departament d'Agricultura. La subhasta, en què van participar quatre mascles de quatre explotacions ramaderes nacionals, està concebuda per a la millora de la cabana bovina nacional, un objectiu que es va complint any rere any.

FOTO: MARISA LUNA

Les noves generacions participant alegrement en la Fira Concurs d'Andorra.

Cartells promocionals de la 42a i la 43a Fira Concurs d'Andorra.

Per la seva part, la novena i la desena edicions de la Fira concurs nacional de mascles de la raça bruna d'Andorra ja s'havien fet seguint el format habitual els dies 8 de maig de 2021 i 7 de maig de 2022, respectivament, amb la novetat que van tenir lloc al camp de la Tanada, a Ordino. La realització del concurs en aquesta parròquia respon a la signatura d'un conveni de col·laboració entre el Govern i el Comú d'Ordino, i es fa coincidir amb la Fira del bestiar de la parròquia, que s'ha recuperat després de setanta anys aturada. Com a representant al jurat, l'Associació de Pagesos i Ramaders va poder comptar amb un gran especialista en equins, el Sr. Valentí Casals.

Les subhastes públiques relacionades amb aquests dos esdeveniments van oferir sis vedells de la raça bruna d'Andorra en cada edició pel que fa als vedells preseleccionats del Groupe Gasconne (nou el 2021 i sis el 2022). Ara bé, amb motiu de la signatura el maig del 2022 d'un

conveni entre el Ministeri d'Agricultura andorrà i la Federació Bruna dels Pirineus (Februpi), hi va haver una segona subhasta de quatre vedells –tots els que havien estat seleccionats– la tardor del 2022, que va coincidir amb la Fira concurs d'Andorra la Vella. Aquest acord, com el signat amb l'entitat francesa, té l'objectiu de donar continuïtat al programa de selecció i millora de la raça bruna d'Andorra i reforçar-lo. Ho fa mitjançant estades de cinc mesos al Centre de Testatge de l'Escola Agrària del Pirineu, a Belles-ter (Montferrer i Castellbò), per als vedells preseleccionats a les explotacions andorranes. L'acord també permetrà que es puguin dur a terme intercanvis de braus de la raça bruna amb ramaders de fora del país per renovar una part dels efectius i minimitzar els possibles efectes negatius relacionats amb la consanguinitat derivada d'una reduïda cabana ramadera bovina. Tot per arribar a tenir el bestiar més adaptat a la pastura de les muntanyes andorranes i obtenir els productes de millor qualitat.

APICULTURA

Apicultura

L'activitat de l'APRA pel que fa a la promoció i la defensa de l'apicultura es va veure condicionada també per la situació provocada per la pandèmia de la covid-19. Aquesta paràlisi puntual, però, no ha afectat la progressió pel territori europeu de la població de vespa asiàtica que, malauradament, ja ha arribat a les nostres contrades.

Per contenir l'avenç d'aquesta espècie invasora, s'ha revelat de summa importància, segons l'experiència dels països veïns, l'alerta ciutadana. En aquest sentit és vital entendre mínimament el cicle de la Vespa velutina i saber-ne reconèixer morfològicament els individus, un repte que implica una certa divulgació d'informació entre la població.

Amb aquesta publicació us plantejem unes petites consignes per avançar en aquesta línia. L'Administració, per la seva banda, també treballa en un pla de comunicació per al públic en general i per al sector agrícola i apícola en particular. Entre tots, intentarem sortir-nos-en!

FOTO: PABLO TAPIA

Abelles sobre bresca de mel.

Ja tenim al país la vespa asiàtica

La darrera i gran preocupació dels apicultors es va materialitzar el 2022. La temuda *Vespa velutina*, coneguda comunament amb el nom de vespa asiàtica per la seva zona de procedència, es va detectar per primer cop en territori andorrà al novembre. Va ser concretament a la zona sud després que, tal com s'esperava, hagués avançat de manera implacable a través de les zones muntanyoses veïnes.

El gran niu secundari es va trobar a la tardor i, per tant, en un estat ja bastant inactiu per l'època de l'any de què es tractava. En tot cas, alertava de la gran població que havia pogut contenir i del gran nombre de femelles fèrtils que haurien pogut sortir i que deuen haver romàs a l'abric durant l'hivern, sabent que la mitjana de fundadores que es generen per niu oscil·la entre les 200 i les 500. De ben segur que no totes deuen haver sobreviscut a aquesta època adversa, però sí un gran nombre, de manera que una nova generació de reïnes es podria estar obrint pas a la primavera del 2023 per dispersar-ne la població, ja que es té constància que el 60% tenen èxit a l'hora de tirar la colònia endavant.

La *Vespa velutina* és un himenòpter de recent introducció a Europa; el 2004 es va detectar per primer cop a França, on s'ha estès per pràcticament tot el territori, i el 2010 a Espanya, on s'ha dispersat per tota la zona nord. Alimenta les seves larves amb diversos tipus d'insectes, entre els quals destaquen principalment les abelles. Les caça gràcies al vol estacionari que manté a l'entrada dels seus ruscós; en descarta el cap i l'abdomen i es queda amb la part del tòrax una vegada extretes les ales, ja que és la més rica en les proteïnes que necessiten les seves larves. Els adults, per la seva banda, es nodreixen de fruita madura com ara pomes i raïm. Així afegeix als danys produïts a les arnes, els causats a les collites de fruita.

Actualment fa estralls en molts indrets gràcies a la progressió exponencial de la seva població; a la seva gran voracitat, ja que cada exemplar pot caçar entre 25 i 50 abelles diàries; i al fet que encara no té enemics naturals, si bé algunes espècies s'hi han inte-

ressat. Entre les aus que han adaptat els seus hàbits per aprofitar aquesta nova font d'aliment hi ha l'aligot vesper (*Pernis apivorus*), l'abellerol (*Meris apiaster*), el capsot d'esquena roja (*Lanius collurio*), la garsa (*Pica pica*), el picot (família Picidae), el gaig (*Garrulus glandarius*) i, fins i tot, les gallines. Perquè el que és clar és que els ecosistemes s'acaben regulant. Ara bé, necessiten molt de temps, i aquesta lenta regulació pot comprometre molt un insecte tan amenaçat i necessari com són les abelles.

El tipus d'amenaça a què ens enfrontem exigeix un plantejament proactiu a l'hora de detectar les vespes i els seus nius, a banda d'un gran coneixement tècnic. És per això que es considera cabdal preveure mesures de divulgació entre la població general pel que fa al seu reconeixement i a les pautes a seguir una vegada identificada, vista la importància de l'alerta ciutadana en la lluita contra aquesta espècie invasora als països veïns. També és important la realització de programes de formació per als cossos responsables de Protecció Civil de cara al seguiment i el control correctes.

L'Associació de Pagesos i Ramaders d'Andorra ja va impartir el 2014 –amb la col·laboració del Departament d'Agricultura– una formació bàsica sobre la vespa asiàtica a bombers, banders, policia i personal del servei de circulació, a més d'agents de Patrimoni Natural i de Medi Ambient, per presentar el que era llavors un possible futur problema. Ara que ja s'ha materialitzat el perill, s'ha tornat a posar a disposició dels ministeris involucrats per ajudar en tot el que faci falta.

Entre les accions empreses pel Govern hi va haver la decisió d'incloure, el 15 de juny de 2022, la *Vespa velutina* al Reglament d'espècies exòtiques invasores. Amb aquest pas es va atorgar al Departament de Medi Ambient i Sostenibilitat la responsabilitat de crear un pla de control per limitar la proliferació de l'espècie. És per aquest motiu que aquest departament, juntament amb el d'Agricultura i el Cos de Banders, estan desenvolupant un pla de control, amb la col·laboració tècnica d'Andorra Recerca+Innovació. També es treballa conjuntament un pla de comunicació per al públic en general i per al sector agrícola i apícola en particular.

Arnes durant l'estació hivernal.

Un cicle biològic complex

Per entendre la dinàmica d'aquesta espècie invasora i estar preparats per detectar-la, val la pena fer un ràpid recorregut pel seu cicle, un exercici que ja vam exposar a la nostra Memòria d'Activitats l'any 2014.

Hivern

Les reines o fundadores que han sobreviscut convenientment resguardades als rigors de l'època hivernal en un estat latent –ja sigui en solitari o en grups de pocs individus–, s'activen entre finals de febrer i març per alimentar-se i buscar un indret per fer un primer niu. Hi ha molts llocs aptes per a aquesta finalitat, sempre que estiguin protegits de les inclemències del temps: teulades, edificis, interiors, arnes abandonades...

Primavera

Dels nius primaris (no més grans que una pilota de tennis) en sortiran les primeres obreres, que prendran el relleu de l'alimentació de la colònia. Fins que arribi aquest moment, el niu és molt vulnerable, ja que és sobre la reina que recau tot el treball (cerca de materials per construir el niu, cerca d'aliment per a les larves, manteniment del niu...).

Si la reina fundadora no ha estat fecundada, tota la descendència serà masculina, de manera que la colònia no serà viable.

Quan aquests nius continguin prop d'un centenar de vespes –normalment cap al mes de juny– seran traslladats a zones més elevades, com les capçades dels arbres, i donaran lloc als nius secundaris. Aquests nius

es fan amb polpa de fusta mastegada i empastada amb saliva, en un material que recorda el paper maixé.

Estiu

El clima benigne de l'estiu permet l'expansió de la colònia i el niu secundari passa d'uns centenars d'individus a un parell de milers. És en aquest moment que es produeixen els danys més importants, per l'alta demanda d'aliment, tant proteïna per a les larves com sucres per a les vespes adultes.

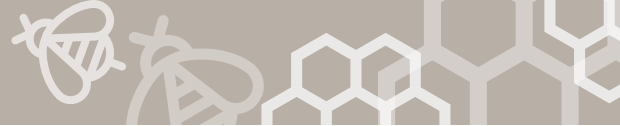
El niu, que té una forma rodona, pot arribar al metre d'alt.

Tardor

A principis de tardor, el niu secundari ha assolit la seva població màxima i apareixen la majoria d'insectes sexuals: una generació de mascles i, després, les joves futures reines fundadores. La fecundació es produeix a l'exterior i a certa distància del niu.

A finals d'aquesta estació, les noves reines fecundades abandonaran el niu per buscar refugi de cara a l'hivern, mentre que la reina antiga –que ha estat abandonada a favor de les anteriors– morirà dintre del niu i les obreres aniran desapareixent a mesura que s'esgotin en la seva recerca d'aliment. El niu quedarà finalment abandonat i no tornarà a ser utilitzat.

Entendre el cicle vital d'aquesta espècie és vital per orientar el control i la lluita. Així, per exemple, el parany de reines per evitar la proliferació de colònies solament és interessant de mitjans de febrer a mitjans de maig, ja que després d'aquest mes les reines difícilment surten dels nius.

Claus per reconèixer la ‘vespa velutina’

La *Vespa velutina* no és pas l'única vespa de grans dimensions que podem trobar a Europa, ni tampoc la més gran. Existeixen actualment dues espècies més del mateix gènere: la *Vespa crabro* (que sí que seria la més gran) i la *Vespa orientalis*.

La primera, la *Vespa crabro*, és una espècie natural dels nostres ecosistemes, amb poblacions estables i depredadors habituals i que no representa cap perill especial per a l'apicultura, per bé que comparteixi les mateixes fonts d'alimentació. La segona, la *Vespa orientalis*, és una altra espècie invasora nativa del Mediterrani oriental, l'Orient Mitjà, Àsia central, Àfrica nord-oriental... que

va aparèixer a València el 2012 i que està instal·lada en algunes zones d'Andalusia. És igualment una vespa de mida gran (25-35 mm de llarg) i de fàcil reconeixement per la seva aparença molt més esvelta i la seva coloració d'un to marró vermellós, amb l'excepció de la part davantera del cap i un parell de segments de l'abdomen, que són d'un lluent color groc.

Tanmateix, com que la *Vespa orientalis* prefereix climes secs i calorosos, no sembla preocupar que arribi tant al nord, de manera que els esforços d'identificació s'han de concentrar en les dues espècies que podem trobar a Andorra: l'autòctona *Vespa crabro* i la invasora *Vespa velutina*.

Nom científic	<i>Vespa velutina</i>	<i>Vespa crabro</i>
Nom vulgar	Vespa asiàtica Vespa camagroga	Vespa carnissera Vespa xana Vespa terrera
Talla adulta	Reina 24-32 mm Obrera 17-26 mm	Reina 27-39 mm Obrera 19-30 mm
Cap	Cara carbassa i front negre	Cara groc or i front carbassa
Tòrax	Completament marró negre	Marró rogenc i negre
Abdomen	Els dos primers segments, negres vorejats d'una fina línia groc pàl·lid. Només l'últim segment és groc ataronjat	Els dos primers segments, negres vorejats de groc. La resta, groc viat amb negre
Potes	Grogues als extrems	Marró rogenc

FOTO: JORDI PUY

Camp del Prat del Solà amb mates de trumfes en flor, a les Pardines (Encamp).

ECONOMIA

Economia

El 2022 ha estat un any molt actiu des del punt de vista legislatiu. La revisió transversal a què ha estat sotmesa la normativa que afecta l'àmbit agrari ha permès actualitzar-ne el marc per promoure el desenvolupament i la diversificació de l'agricultura i la ramaderia en un context de modernitat, un exercici que estava pendent des que es va aprovar la Llei d'agricultura i ramaderia l'any 2000 i que respon als grans canvis als quals s'ha hagut d'enfrontar el sector primari.

D'altra banda, el règim de qualitat controlada d'Andorra que s'aplicava a la carn (de boví, oví, caprí i equí) i als vins, s'ha ampliat a les trufes i a la mel, dues noves produccions alimentàries que poden gaudir d'un segell que en reconeix la qualitat, la sostenibilitat i el respecte pel medi ambient i el benestar animal. Juntament amb els termes descriptius «Producte d'Andorra» i «Producte elaborat a Andorra», i el segell «Recepta Tradicional d'Andorra», proporcionen informació al consumidor sobre els productes alimentaris del país i les seves particularitats.

Una revisió a fons

Des de l'aprovació de la Llei d'agricultura i ramaderia el 22 de juny de 2000, l'eix principal d'articulació del sector, han passat més de dues dècades. Durant aquest temps s'han desenvolupat diverses normatives en diferents àmbits sense que s'hagi fet una revisió general que recollís les demandes reiterades. El 21 de juliol de 2022, però, es va publicar, finalment, la Llei 31/2022 per al desenvolupament i la diversificació dels sectors ramader i agrícola, un text que pretén esmenar algunes mancances que el temps havia posat de manifest per tal de garantir la continuïtat del sector primari com a sector productiu de l'economia andorrana.

En aquest context, s'ha creat la Comissió Nacional de Ramaderia i Agricultura (CNRA), que ha estat concebuda com a òrgan consultiu i de coordinació pel que fa a les actuacions en matèria del sector. Entre les seves funcions hi ha l'avaluació de les polítiques portades a terme i la proposta de millores en cas necessari. Dels quinze membres que en formen part, tres són representants de l'Associació de Pagesos i Ramaders d'Andorra.

La Llei 31/2022 per al desenvolupament i la diversificació dels sectors ramader i agrícola, de caràcter transversal i, per aquest mateix motiu, coneguda com a llei òmnibus dins del sector, modifica una sèrie de textos legislatius amb la finalitat general que s'indica a continuació:

Llei general d'ordenació del territori i urbanisme

- Facilitar la construcció d'edificacions i instal·lacions que afavoreixin el desenvolupament de les activitats agràries.
- Establir la no reducció del sostre màxim autoritzable per sota de 400 m² per planta en el supòsit que els plans d'ordenació i urbanisme parroquials fixin condicions per a les instal·lacions forestals, agrícoles i ramaderes.
- Facilitar la rehabilitació, reforma i canvi d'ús d'edificis anteriors al 1950 per fer compatible la preservació del patrimoni arquitectònic amb l'habitatge, l'explotació com a allotjament turístic, la restauració o el comerç.

Llei del comerç

- Agilitzar i simplificar els tràmits administratius que han de complir les explotacions agràries, fent que no sigui necessària la sol·licitud d'obertura d'un

establiment comercial o la inscripció al Registre de Comerç i Indústria en el cas de la venda dels productes agraris i alimentaris obtinguts en les que estan degudament inscrites al Registre d'Explotacions Agràries (s'entén que és aquesta, precisament, la finalitat d'una explotació).

- Evitar la confusió respecte de l'origen dels productes i els serveis comercialitzats sota un nom comercial.

Llei d'agricultura i ramaderia

- Afavorir el marc legal adequat per implantar i crear noves línies d'ajuts, per exemple, al pasturatge de neteja del sotabosc, dels rebaixants i de les pastures deixades a l'erm, o al foment de pràctiques agràries específiques per al manteniment del medi natural i per al foment del benestar animal d'acord amb les necessitats de cada espècie.
- Ampliar l'àmbit d'aplicació en matèria de salut vegetal.
- Millorar el control sanitari en la importació de fems, compost...
- Clarificar la funció inspectora dels tècnics adscrits al Departament d'Agricultura.
- Incrementar anualment els ajuts en funció de la variació percentual de l'índex general de preus de consum (IPC).

Llei del cadastre

- Fomentar la col·laboració entre el Govern i els comuns per actualitzar el parcel·lari agrari nacional.
- Disposar de dades d'usos agraris al llarg del temps.

Llei per al foment de la rehabilitació del parc immobiliari, la millora de l'eficiència energètica dels edificis i l'ús de les energies renovables

- Fomentar la instal·lació de sistemes d'aprofitament d'energies renovables als edificis i instal·lacions agrícoles.

Llei general de l'allotjament turístic

- Crear la categoria d'agroturisme per als allotjaments turístics rurals ubicats en explotacions agràries degudament registrades.

Llei de marques

- Garantir o certificar productes i serveis dels sectors agrícola i ramader.

Llei de taxes de l'Oficina de Marques

- Preveure una taxa específica per a la sol·licitud i la renovació de les marques de garantia i de certificació.

Llei sobre la utilització dels signes d'Estat

- Evitar la inducció a error sobre l'origen d'un producte o un servei.
- Establir recursos administratius i accions judicials de nul·litat en contra d'autoritzacions d'ús de signes d'Estat.
- Publicar les concessions i les nul·litats d'autorització de signes d'Estat.

Codi de la circulació

- Exceptuar els vehicles especials d'ús exclusiu agrícola (tractors, remolcs, maquinària agrícola...) de l'obligació de passar les inspeccions tècniques periòdiques sempre que es compleixin certs requisits reglamentaris.

La llei, per tant, ha modificat textos legislatius que directament o indirecta afecten el desenvolupament de les activitats agràries i en condicionen el present i el futur. No ha recollit, però, algunes de les demandes de l'Associació de Pagesos i Ramaders d'Andorra, com ara l'exempció de l'IRPF pels ajuts rebuts o la cotització proporcional pels ingressos obtinguts per compte propi de la pagesia i la ramaderia –en comptes d'ajustar-se a cap tram–, quan aquests ingressos siguin inferiors al salari mitjà interprofessional, per als titulars d'explotacions agràries que ja cotitzin com a assalariats. El sector ha de continuar estant alerta, en conseqüència, per promoure les condicions que assegurin la viabilitat de les activitats i el relleu generacional necessari, vetllant perquè es materialitzi la voluntat política de continuar mantenint les explotacions agràries obertes –o crear-ne de noves– en un context que no convida especialment a seguir la tradició.

Més garanties per als consumidors

Una altra llei que va pretendre ordenar la producció ecològica i establir els règims de qualitat dels productes agraris i alimentaris va ser la Llei 18/2018, del 26 de juliol de 2018. Va plantejar el context adequat per al desenvolupament reglamentari dels senyals que iden-

tifiquen el seguiment i el control de determinats processos productius. Aquesta és una manera de donar garantia al consumidor final respecte a les particularitats d'un producte en relació amb la seva qualitat i/o la seva proximitat.

Amb aquesta finalitat va veure la llum el Decret 350/2022, del 31 d'agost, d'aprovació del Reglament sobre el règim de qualitat controlada d'Andorra i sobre els termes descriptius «Producte d'Andorra», «Producte elaborat a Andorra» i «Recepta Tradicional d'Andorra», aplicables als productes agraris i alimentaris. D'una banda, amb aquest nou text s'han unificat els criteris de producció propis de la marca de qualitat controlada d'Andorra relatius a la sostenibilitat i al respecte pel medi ambient i el benestar animal, així com els processos de control als quals se sotmeten els productes obtinguts, ja siguin els que ja es comercialitzaven sota aquest règim, com ara la carn i el vi, o els nous que s'hi incorporen: les trufes i la mel. D'altra banda, s'han desenvolupat els termes descriptius «Producte d'Andorra» i «Producte elaborat a Andorra» i el segell «Recepta Tradicional d'Andorra», amb els quals es pretén diferenciar els productes locals.

Així, tenen la consideració de «Producte d'Andorra» els productes agraris i alimentaris obtinguts amb matèries primeres produïdes íntegrament a Andorra i transformats, si escau, també al país.

Obtenen el reconeixement de «Producte elaborat a Andorra» els productes alimentaris obtinguts a partir de processos de transformació que tenen lloc exclusivament a Andorra per part d'empreses radicades al país amb l'autorització sanitària i administrativa corresponent.

Finalment, el segell oficial «Recepta Tradicional d'Andorra» és una marca propietat del Govern l'ús de la qual s'autoritza als productes alimentaris elaborats d'acord amb la tradició i la cultura culinàries andorranes.

Tot un ventall de termes descriptius i segells per garantir l'origen i la qualitat dels productes que es posen a disposició del mercat, i que s'espera que siguin prou aclaridors per evitar la inducció a l'error, un aspecte que sempre ha preocupat l'Associació davant l'allau de distincions a què s'han de veure enfrontats els consumidors. Tan negativa és la manca com l'excés d'informació.

Representacions gràfiques dels termes descriptius
Producte d'Andorra i Producte elaborat a Andorra i del segell Recepta Tradicional d'Andorra

Un record...

Des de la nostra última Memòria d'activitats, hem patit algunes doloroses pèrdues de grans persones especialment actives dintre de l'entorn agrícola i ramader d'Andorra: Jordi Rich Malé, de Casa Rich, als 58 anys durant el 2021; Daniel Torres Baró, de Casa Guillem, i Simona Naudí Ubach, de Casa Peretol, de 53 i 47 anys respectivament, el 2022. Tots tres van haver de fer front amb valentia a llargues i devastadores malalties, esdevenint un exemple molt inspirador de lluita davant l'adversitat.

També tots tres havien estat membres durant molt de temps de la Junta Directiva de l'Associació de Pagesos i Ramaders d'Andorra i, defensant els interessos del sector en benefici de tot el col·lectiu que el conforma, ens van regalar generosament molts moments de la seva vida. Simona Naudí n'era encara membre actiu quan ens va deixar.

Hem volgut traslladar en aquestes pàgines el nostre dolor per les seves pèrdues i l'agraïment per haver-nos beneficiat del seu llegat. I voldríem que les paraules de la germana de la nostra estimada Simona, Conxita, servissin per retre un merescut homenatge a uns companys que no oblidarem mai.

FOTOS: CONXITA NAUDÍ UBACH

Estimada Simona,

Ets una gran lluitadora i tots hem fet el màxim per acompanyar-te i donar-te forces en aquesta etapa duríssima de la teva vida. Estem agraïts de tot cor per tot el suport de què hem gaudit. I donem les gràcies especialment al generós equip de l'Hospital Nostra Senyora de Meritxell per les atencions rebudes i, particularment, a la doctora i amiga Sílvia Vidal per la seva dedicació incondicional a tota hora i en tot moment; al magnífic equip de l'Hospital Vall d'Hebron, que va donar-te una segona oportunitat de vida en fer-te el millor regal que necessitaves la nit del teu 47è aniversari, el 28 d'octubre de 2021; als que ens han acompanyat amb les seves pregàries, especialment a l'estimat Mossèn Ramon amb la seva Confident Meritxell i a totes les germanes del monestir de Sant Pere de les Puel·les que ens han donat suport i animat cada dia de les nostres estades; als familiars i amics que t'han tingut present en les seves pregàries; a tots els que ens han donat ànims i força per continuar endavant, ja sigui amb paraules, trucades, missatges, abraçades, fent-nos companyia i també amb silencis, que ens han ajudat molt.

Tu sempre has lluitat fins a l'últim moment. La teva constància i perseverança va fer que la primavera del 2022 aconseguissis el teu objectiu d'arribar alguns dies a la Borda de Molné, després de moltes tardes d'esforç en companyia de l'estimada mama. I també vas aconseguir arribar al llac de les Abelles el 2 de juliol de 2022 amb bona companyia. No vas, però, poder enviar una foto fent algun cim meravellós de la parròquia de Canillo al doctor Alberto Jauregui i el seu equip, com sempre havia pensat que faríem, però no va ser perquè defallís la teva voluntat.

Simona, no ens podem quedar només amb el record d'aquesta última etapa dura que ens ha tocat viure i que ens ha unit i fet forts, sinó que hem de recordar tota la felicitat i la gran sort que hem tingut de tenir-te al costat a la nostra vida:

Recorda aquella infància tan feliç amb els iaïos, pares, tiets i germanes a Soldeu, que ens estimaven molt, i les estades de cada estiu obligatòries al Pujal, on compartíem tertúlies asseguts a les escales de Cal Cornella i aconseguíem treure somriures i cara de felicitat a la iaia i als tiets. Aquells dinars familiars de festes majors que sempre esperàvem amb ganes, sobretot per compartir temps amb la família i tertúlies molts interessants de sobretaula. Com a cosines petites de la família, si podíem no ens en perdiem ni un.

Recorda la colla d'amics que hem anat ampliant al llarg de la vida. Aquella infància feliç als carrers de Soldeu, amb cabanyes, corregudes a peu i en bicicleta pels carrers del poble, berenars a la «Boca del Gos» com si fos una gran expedició... i era a tocar del poble, entremaliadures i xerrades amb els padrins i padrines del poble que ens van transmetre els seus coneixements i ens van ajudar a ser forts, a créixer junts i a fer pinya.

Recorda l'etapa escolar a l'escola de Canillo, amb classes de quatre nivells diferents barrejats; tot i que podia ser un caos, vam tenir la sort de compartir aquesta etapa amb la nostra quinta de canillencs i comptar amb unes mestres que ho van saber gestionar bé i que apreciem molt. Recorda també l'etapa del Lycée Comte de Foix, on vam conèixer gent de tot Andorra i amb qui hem conviscut moments bons i no tan bons, amb riures i plors.

Recorda l'etapa universitària a Perpinyà, on vam ampliar la colla d'amics, amb els quals també hem tingut la sort de compartir molt bones temporades i vivències.

Recorda les tardes d'estiu que anàvem a l'herba amb rascles i forques, tot i ser una feina dura físicament, perquè sempre se'ns feien pessigues als dits, o quan ajudàvem amb els animals, amb la transhumància de les vaques, euques, a buscar les cabres... Ho vivíem com una altra manera de fer gimnàstica molt sana i vam compartir i viure moments entranyables amb tots els que ens hi trobàvem, això sí, sempre fent cas a les ordres del nostre estimat papa. Simona, has estat sempre una filla exemplar.

Recorda la teva llarga etapa professional de vint-i-quatre anys compartida amb el gran equip de l'STA, actualment Andorra Telecom, que t'aprecien molt i fa mesos que et troben a faltar.

Recorda les petjades que has deixat amb les teves aportacions discretes i sense fer soroll, ja sigui al Comú de Canillo, a l'Associació de Pagesos i Ramaders d'Andorra, als concursos de gossos d'atura o a la Societat Andorrana de Ciències.

Recorda totes aquelles caminades arreu del Pirineu, i aquells viatges que vam tenir la sort de fer juntes, descobrint noves cultures i trobant persones bellíssimes amb qui guardem encara avui una gran amistat.

Simona, bonica, si poguessis parlar avui ens diries com diu el Càntic IS (1) Angoixa del moribund i goig per haver recobrat la salut:

A la meitat de la vida me n'he d'anar;

Em veig a les portes del país dels morts

Privada dels anys que em quedaven. (...)

Déu ho ha decidit així i ha arribat l'hora que emprenguis un nou viatge amb pau cap al descans etern que t'has ben guanyat i visquis de la millor manera que puguis el misteri de la mort i la vida eterna amb llum.

Petonets, i que sàpigues que et recordarem sempre.

Et trobarem a faltar, així com poder dir-te cada dia al marxar de l'hospital

«Fins demà, Simona bonica».

A reveure, germaneta.

Soldeu, setembre de 2022

ASSOCIACIÓ DE PAGESOS I RAMADERS D'ANDORRA

Dr. Vilanova núm. 9, edifici Thaïs, 4t D
AD500 Andorra la Vella, Principat d'Andorra
Tel.: +376 829 448 Fax: +376 829 448
pagesos@andorra.ad www.apra.ad